

Китай и предизвикателствата на Далечния Изток (1400-1450г.)

Автор: Александър Стоянов

В началото на XV век Китай навлиза в нов период от своята история. След прогонването на монголите през 1368 г., империята започва своето постепенно възстановяване, набирайки военна и икономическа мощ. Настоящата статия е насочена към основните пречки, стоящи на пътя на китайската хегемония в югоизточна Азия, както и към способите възприети от императорите Мин и тяхната администрация за справянето с тези проблеми.

Историята на кратко

Когато през XIII в. мощта на монголите поглъща Азия, дори Китай не успява да устои на техния устрем. Северен Китай се оказва лесна плячка – земите са във владение на номадите от династията Дзин, които век и половина по-рано са прогонили династията Сун отвъд Жълтата река. Номадите са занемарили отбраната на Великата стена и плащат със земите и живота си за своята неprozорливост. Въпре-

ки огнестрелните си оръжия и могъщия флот, владетелите на Сун също се подчиняват на Чингизидите и Китай става владение на една нова династия – монголската Юен. Монголският период продължава от 1279 до 1368 г. и е свидетел на небивало отваряне на Китай към останалата част от Азия, както и първите контакти с Европа. Ислямът и Християнството пускат първите си корени в Поднебесната империя, а търговията с останалата част от света носи огромни печалби. Същевременно, монголите се възползват от флота на завладяната Сун и опитват на два пъти да завладеят Япония, но островите на изгряващото Слънце остават недостижими. Въпреки това, търговския флот се развива и са установени трайни връзки с индонезийските острови и Индокитай. Но монголският период се оказва колкото плодотворен за търговията, толкова и непоносим за китайците, които рядко приемат чужденец да седи на трона. Небесният мандат е златната ябълка, която всеки лидер мечтае да откъсне и в средата на XIV век един мъж на име Джу Юенджан оглавява най-масовата бунтовническа фракция сред китайците – “Червени-

те забрадки”. Използвайки интриги, сила и измама, Джу успява да елиминира своите съперници и поема пълен контрол над фракцията, след което се заема да подчини и останалите бунтовнически лидери в южната част на Китай.



Император Хуну - Възстановителят на Китай, който прогонил монголите и поставил началото на нова династия

През 1368 г. армиите му превземат столицата на Юен – Пекин и Джу обявява себе си за император на цял Китай под името Хуну (*Могъщ войн*) с което става известен и периода на неговото управление¹. Хуну се заема да укрепи държавата си, стабилизира финансите и започва колонизация на провин-

цията Юнан, която до тогава служи като буферна зона между Китай, Сиам и Бирма.² Именно тази политика на китайска колонизация ще доведе до поредицата от бунтове и конфликти, които ще се окажат тежко изпитание за династията Мин през XV век. По отношение на Тибет, не е съвсем ясно до каква степен Китай налага своето влияние над планинците, но най-вероятно е съществувала някаква форма на суверенитет, съгласно който тибетските вождове са плащали определена контрибуция на Китай. Подобно било и положението на Корея, чийто крале признали китайското превъзходство в замяна на вътрешна автономия³.

Смъртта на Хуну в 1398 г. довела до династична криза, тъй като стария император пренебрегнал синовете си и завещал трона на своя внук Джу Юнвен. Срещу младия император застанал чичо му, управителят на Пекин,⁴ Джу Дъ, който използвал своят силен гарнизон за да извърши преврат и да завземе трона. Джу Юнвен загинал в пламъците на двореца си в Нандзин, заедно с цялото си семейство. Джу Дъ, който поел трона под името Юнлъ обявил че премества столицата в резиденцията си в Пекин. За да придаде на града нужните имперски пропорции, владетелят започнал преселване на китайци от богатите южни градове, които заселил в новата столица. Този ход бил колкото мащабен, толкова и вреден за икономиката на южните провинции, а и предизвикал недоволство сред населението. Юнлъ не спрял до там. За строежа на новия му дворец – Забранения град, били наети множе-

ство майстори, а държавната хазна не била пожалена при финансирането на скъпото начинание. Същевременно, за да изхранва своята северна столица, Юнлър инвестирал огромни средства и безброй човешки животи във възстановяването на Великия канал, който свързвал Яндзър и Пекин, с цел полесната доставка на храни за бързо растящата столица.



Император Юнлър – при чието управление империята Мин достигнала своя териториален зенит, но и поела по пътя на военното и икономическо изтощение

По отношение на външната си политика, Юнлър се оказал не по-малко разточителен. Възползвайки се от междусоборците в династията Чан, Юнлър изпратил армиите си да завладеят Ви-

етнам (Дай Виет), който бил подчинен през 1407 г. Окупацията на Виетнам се оказала скъпа и нерентабилна, но императорът заложил своя престиж в удържането на юга и нямал намерение да отстъпи.⁵ Освен това, Виетнам осигурявал така нужния дървен материал за изграждане на огромната флота, която Юнлър изпратил през океаните, начело на своя доверен слуга Джън Хъ. Съкровищната флота, както била наречена, кръстосала Индийския океан, натоварена с богати дарове от различни владетели от Занзибар на запад до Тернате в Молукските острови на изток. Престижът на империята нараствал сериозно за сметка на свиващата ѝ се хазна. Същевременно виетнамците, подложени на дискриминация, подобна на тази, която китайците търпели от монголите, се вдигнали на бунт, водени от аристократа Ле Лой, който успял да спечели някои от големите виетнамски фамилии на своя страна. Войната във Виетнам се проточила, а заедно с това се засилил и натиска върху хазната, която трябвало да издържа голяма (поне 100 000 души) армия, разположена на над 2000 километра от снабдителния център на империята – Пекин. Когато Юнлър умрял през 1424г., войната във Виетнам била изцедила имперската хазна и следващите императори – Хунси (Чжу Гаочи 1424-1425 г.) и Сюанде (Чжу Чжанцзи 1425-1435 г.) започнали да търсят начини да излязат от обречения конфликт. В крайна сметка, през 1427 г. бил подписан мир – Ле Лой бил признат за суверен владетел на Дай Виет, което било сериозен пробив в концепцията за

монархична доминация на китайския император над всички негови съседи. Контрибуциите, които Дай Виет трябвало да изплаща не могли да уравновесят загубата на престиж, пари и войници, които били хвърлени в южната кампания.

Смъртта на Сюанде, се оказала сигнал за нов изблик на недоволство. Племенните вождове в провинция Юнан се разбунтували срещу продължаващата китайска колонизация и се обединили около тайският боен водач Си Рен Фа, който изградил стабилна база в северна Бирма и от там подел поредица от разорителни кампании на китайска територия. Армиите, изпратени срещу Си Рен Фа постигнали частичен успех и често ставали жертви на партизанската война, която тайландците копирани от Дай Виет. В крайна сметка Си

Рен бил победен, а синът му, останал без подкрепа от местните вождове, бил предаден. Въпреки това, кампанията не донесла никакви финансови или териториални придобивки за Китай и завършила с ново пренапрягане на хазната и загубата на още войници. Но най-голямото изпитание за династията Мин тепърва предстояло. След края на кампаниите в Юнан, императорът, съветван от своите евнуси, лично се заел с отбраната на крепостта Туму. Битката била изгубена и Чжентун (Чжу Цичжен 1435-1449 г. и 1457-1464 г.) бил пленен от монголите-ойрати. Това предизвикало династична криза, последвана от междуособици, които разтърсили Китай в продължение на седем години, Чжентун се завърнал в Китай през 1450г. с благословията на монголите, което спокойно



КАРТА – КИТАЙ И ЮГОИЗТОЧНА АЗИЯ 1418-49г.

може да се тълкува като умел ход от страна на ойратите с цел дестабилизиране на империята Мин. Чжентун бил поставен под домашен арест от брат си Чжу Циюй (император Джинтай 1449-1457 г.). Последвал заговор, който през 1457 г. довел до връщането на Чжентун на трона. Възстановения император си избрал ново тронно име – Тяншун (*Послушен към Небесата*), но това не могло да заличи изгубения престиж на императорската институция, както и административните катаклизми, през които преминала страната. Тяншун отказал да застане начело на армиите си отново и по този начин поставил традиция, която щяла да се спазва до краха на династията Мин през XVII в. Всякаква мисъл за външна експанзия била забравена и Китай се затворил за околния свят, слагайки край на търговията и откривателските експедиции.

Крахът – неизбежност и преодоляване

Когато една огромна империя, с население, което надвишавало това на Европа се окажela въввлечена в конфронтации, продължаващи десетилетия, ефекта върху нейната икономика и ресурси бил колосален. Империята Мин била една от най-централизираните държави на Новото Време и този факт имал двойствен ефект върху нейната военна ефективност. От една страна армията от писари и чиновници разполагала с по-ясна представа от която и да е друга администрация за потенциала на империята. От друга - свръх-

централизацията водела до бюрократизация на военното дело, забавяне в реакциите и цялостна тромавост на имперската военна администрация.

Щялата логистична система на Китай, подобно на Русия от времето на Петър I, била концентрирана около столицата Пекин. Следователно всяка армия, която трябвало да се изпрати на война първо се организираща в столицата, снабдявала се и едва след това поемала в поход на стотици километри по различните фронтове. По-нататъшното й снабдяване отново ставало чрез сложна система за транспортиране на припаси и муниции от Пекин към съответния фронт. И ако тази система работела добре, когато военните действия се водели по северната граница на империята (разположена на няколко стотин километра от Пекин-бел.авт.), войните в Бирма и Виетнам се превръщали в логистична катастрофа. Изпращането на храна, муниции и барут за армиите, опериращи на над 2000 километра от столицата било задача, с която никоя администрация от XV век не можела да се справи адекватно. И тук трябва да отдадем заслуженото на китайците, които се справяли учудващо добре предвид огромните географски и административни пречки, с които трябвало да се борят. Въпреки множеството неудачи и проблеми, армиите все пак успявали да провеждат кампании и да печелят победи срещу врагове, които се снабдявали на собствена територия и при подкрепата на местното население.

Паралелно с логистичните проблеми, китайците трябвало да се борят и с

пречките, налагани от човешкия фактор. Голяма част от войниците, които се използвали в кампаниите, не били професионалисти, а селяни, мобилизирани от различни краища на огромната империя. Тези хора преминавали някаква форма на бойна подготовка, но в общи линии не били готови за реалностите, които ги очаквали на бойното поле. Отделно от това, голяма срещу които средностатистическият китайски войник нямал никакъв имунитет. Употребата на местни храни и продукти като заместител на липсващи доставки от Китай неминуемо водело до хранителни проблеми, които можели да отнемат живота на множество войници или най-малкото да предизвикат епидемии от дизентерия. Освен това, самите хранителни продукти, внасяни от Китай били трудни за консервиране в различните климатични условия. Например, можем да предположим, че свинското месо се разваляло лесно в по-топлите южни провинции, което водело до скорбут и хранително отравяне. Питейната вода също била проблем, предвид огромната численост на контингентите, които трябвало да бъдат снабдявани.

Ето защо не е учудващо че войниците умирали с хиляди и контингентите се нуждаели от постоянни подкрепления. Този постоянен прилив на новобранци от своя страна оказвал тежко влияние върху китайските провинции, които и без това били притиснати от нуждата за производство на огромни количества храна, както и от принудителния труд, който бил свързан с поддържане на сложната напоител-

част от китайците живеели в климатични зони, подобни на умереноконтиненталния климат в Европа, докато военните действия се водели в тропичен и субтропичен климат, в рамките на който и флората и фауната били доста по-различни, от тези в централен Китай. В допълнение, индокитайските джунгли били развъдник за най-разнообразни тропически заболявания, на система на страната, както и строежите на имперските проекти като например Великия канал и постоянното поправяне на Китайската стена. Подобен колосален разход на човешка сила оказвал сериозен натиск върху стабилността в страната и бил един от основните фактори за зараждане на социално напрежение, избухването на бунтове и съпротивата срещу централната администрация. Не е изненадващо, че именно след 1430 г. Култа на Белия лотос (другото название на “Червените кърпи” - бел.ред) се възродил с нова сила, но този път не бил насочен срещу външни завоеватели, а срещу китайската династия. Същевременно, редица управители на провинции се опитали да наложат почти самостоятелна власт над подопечните си територии, с което Пекин трябвало да се справи бързо, с цел да предотврати евентуална гражданска война.

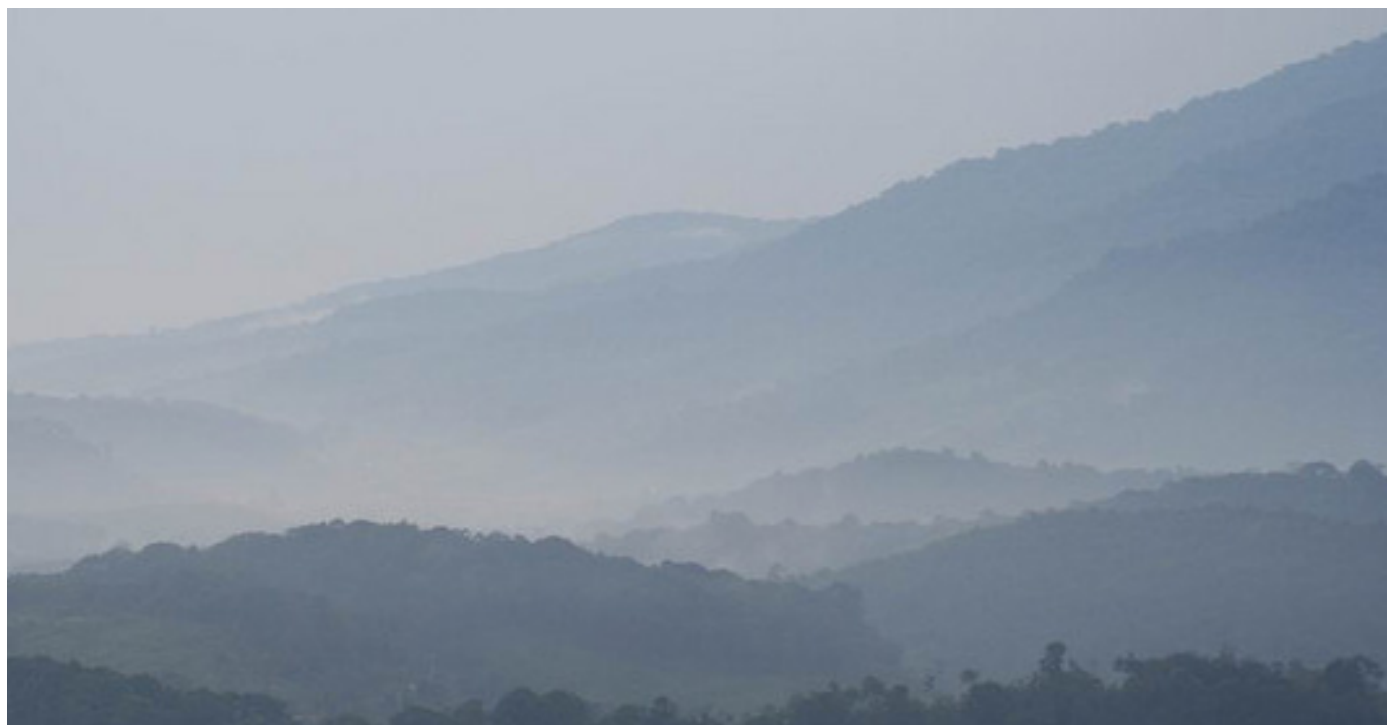
Ситуацията изглежда доста критична и наистина е изненадващо, че една държава можела да се изправи пред толкова много проблеми без да колабира. Факт е, че нито една европейска монархия от този период не би могла да се справи с подобно напрежение, въпреки че дори Франция (която била

най-богатата и гъстонаселена държава в Стария свят – бел.авт.) била около 6 пъти по-малка като население и близо 20 пъти – като територия⁶ и трудно можела да се окаже въввлечена във война на такива огромни разстояния.

Всъщност, първия голям конфликт, в който европейските държави изпращали армии с размерите на китайските във Виетнам на над 2000 км извън собствената си територия била Първата Световна война!

Държава			Максимална армия в една кампания	Най-отдалечен фронт в км
Китай	6 500 000	66 660 000	215 000	2330
Франция	350 000	11 000 000	20 000	500
Англия	130 000	2 500 000	8 000	440
Османска империя	300 000	5-6 000 000	25 000	750
Московска Рус	430 000	10 000 000 ⁷	25 000	730

Таблица – Съпоставка на основните европейски сили и Китай в периода 1400-1450 г.



Джунглите на Индокитай остават един от най-тежките терени за водене на война и през XX век, както се обездават САЩ

В отговор на множеството предизвикателства, китайската държавна машина разработила поредица от мерки, с които да преодолее проблемите. На първо място, имперските мандарини се стремели да използват максимално добре дипломацията и поредицата от съюзи и клетви, с които съседите на Китай били обвързани спрямо Пекин. По време на конфликтите в Бирма и Виетнам, Пекин се опитал да изиска от своите васали в тези региони да подкрепят китайските действия за сметка на местните опоненти на Поднебесната империя. В борбата с Ле Лой китайците преговаряли с бойни водачи и благородници в Лаос, докато победата в Бирма била постигната не със силата на оръжието, а с привличането на бившите поддръжници на Си Рен Фа, които предали сина му и прекратили набезите на китайска територия. Престижа на който се радвала династията Мин в началото на XV век бил огромен. Богатството, мощта и потенциала на империята лесно впечатлявали съседите ѝ, които ѝ отстъпвали като технологично ниво, развитие на администрацията и размера на военната сила. Не бива да забравяме, че Китай, макар и управляван от различни династии не спирал да съществува вече над петнадесет века и присъствието му на политическата карта на Азия било еквивалентно на позицията на Хималаите на географската.

Във военно-техническо отношение китайците разполагали с предимството на огнестрелните оръжия⁸, океанската флота и несравнимото укрепително дело. Това била империя, коя-

то трудно можела да бъде покорена. Слабостта на китайската военна мощ, обаче, се проявява когато става дума за офанзива. Крепостите били впечатляващи, но те пазели Китай и играели твърде малка роля когато трябвало да се щурмуват джунглите на Бирма и Тайланд. Огнестрелните оръжия, макар и важни, били статични и служели най-вече за обсада. Във Виетнам и Бирма крепостите за превземане били малко и китайците лесно ги подчинили. Партизанската война в джунглата била от съвсем друго естество и в този случай оръдията били безполезни. Същевременно китайските мускети били добро средство за водене на открит бой в умерените ширини и степите на Източен Сибир, но във влажните джунгли на тропически Индокитай барута бил на практика безполезен. По този начин, цялостното техническо превъзходство на Поднебесната империя се свеждало до нула по отношение на индокитайските опоненти. Океанската флота на Пекин била впечатляваща, но операциите, които се водели били изцяло сухопътни и освен евентуалното снабдяване по вода на армиите, флотът оставал като цяло безполезен. Докато морето било под китайски контрол, основните виетнамски пристанища можели да бъдат удържани, но без хинтерланда им и при негативно отношение на местното население, подобна окупация ставала безполезна. Единственият шанс на китайците било нанасяне на решително поражение на вражеските сили. Ле Лой се оказал достатъчно хитър за да избегне подобен изход и през първите осем го-

дини от своя бунт, вьетнамците водели партизанска война, докато водачът им бавно изграждал своята армия, обучавал я и набирал нови и нови сили. Така, когато през 1427г. най-сетне се стигнало до открит сблъсък, се оказало, че вьетнамците превъзхождали врага си трикратно, без да му отстъпват по опит и въоръжение. Китайските армии, от своя страна, били съставени до голяма степен от зле мотивирани селяни-новобранци, които заменили постоянно топящия се контингент опитни войници, които започнали кампанията в 1418 г. Не бива да ни изненадва че на свой терен, при числено и качествено превъзходство Ле Лой излязъл победител от конфликта.

От друга страна, в Бирма ситуацията се развила по друг сценарий. Въпреки пораженията които Си Рен Фа нанесъл на китайците, в откритите сражения имперските армии успели да прекършат вражеската съпротива. Това се дължало до голяма степен на факта, че Си Рен разчитал изключително на елемента на изненадата, без, по подобие на Ле Лой, да изгради една постоянна армия. В това отношение характера на тайландските племенни структури имал своята роля. Докато Ле Лой надграждал върху традицията на вековната вьетнамска монархия, която била покорена едва десетилетие преди бунта му, Си Рен Фа трябвало да обединява бойни вождове, които от поколения воювали помежду си и никога до тогава не познавали политическото обединение. Освен това, за разлика от вьетнамците, част от тайландските кланове в централен Индокитай

останали верни на съюза си с Пекин и отказали да подкрепят Си Рен.

Слабостта на китайските армии в този случай била свързана с невъзможността да се завладеят вражеските опорни пунктове, които освен че били скрити в джунглите, били разположени по високите планински била на Бирма и северен Тайланд. В подобен терен придвижването на големи армии и обсадна техника било мъчно постижимо. Така се стигало до ситуация, в която китайците успявали да отразят вражеските набези, но не и да нанесат окончателен удар на врага. Поради тази причина кампанията в Бирма продължила повече от десетилетие, ангажирайки големи китайски контингенти, което се оказало тежко бреме за имперската хазна.

Ако краткия анализ, направен до тук, се съпостави с писанията на Сун Дзъ, съставени седемнадесет века по-рано, става ясно, че още преди Христа, китайските пълководци добре разбирали преимуществата и ограниченията на военната мощ на Поднебесната империя. Сун Дзъ не напразно съветва да се пестят силите на държавата, да се търси кратка кампания, която да завърши с решителен удар върху противника. Според великия теоретик на китайското военно дело, кратката лоша война била по-добра от дългата, но добре водена. Сун Дзъ предупреждава, че една дълга война ще изцеди хазната и ще доведе до сериозни смутове сред собственото население. Когато бойното поле и противника предполагат прекалено голямо съсредоточаване на ресурси, теоретикът съветва да се из-

бягва конфронтация, да се търсят други пътища и да се изчака внимателно удобен момент, в който врага да бъде ударен изненадващо.

Защо, тогава, Китай влиза в поредица от десетилетни войни, без изглед за решителна победа? Не са ли чели китайците собствените си трактати? Това са въпросите, които всеки здравомислещ човек си задава на този етап. Истината е, че причините са множество и няма как да бъде даден еднозначен отговор. От една страна, командването на армиите се поверявало на дворцовите евнуси от личната свита на китайския император. Докато тези мъже били несъмнено умели в придворните войни, познанията им за полевите военни кампании по границите на Китай били относително скромни. Тъй като позицията им се крепяла на благоволенieto на императора и близостта им до него, евнусите-пълководци не можели да си позволят за дълго да отсъстват от Двора. Поради тази причина те често се хвърляли в зле премислени офанзивни, които коствали живота на хиляди войници и предрешавали изхода на цели кампании. Това се случило и в Бирма и във Виетнам на няколко пъти. Същевременно, противниковите лобита в Двора се борели срещу полевите генерали, чийто евентуален престиж веднага се отразявал на сложната имперска придворна политика. Едни евнуси били заменяни с други при първия провал, което пречело на командирите да си създадат една по-добра и по-постоянна представа за театъра на бойните действия. Генералите-евнуси се сменяли почти

ежегодно, като понякога някои се връщали за нов команден мандат, само за да бъдат отстранени повторно.

Но да се стоварва цялата вина върху евнусите би било погрешно. Както вече споменахме, запазването на императорския престиж било изключително важно за владетелите и те не можели да рискуват току така да се оттеглят от конфронтации, още повече, че за владетелите Мин Виетнам и Бирма се смятали за част от китайските земи и следователно отстъпването им можело да доведе до опасно спадане на престижа, което обикновено то население да свърже с отслабналата божествена подкрепа. Това от своя страна щяло да се окаже сигнал за гражданска война и бунтове из цялата страна. Паралелно с това, вътрешните междуособици в самата династия допринасяли за нестабилността на империята. Местни управители, роднини на владетеля, се вдигали на бунт, прецедент, зададен още от Юнлъ през 1402г. По този начин Пекин трябвало да пренасочва значителни ресурси от фронтната линия за потушаване на вътрешните междуособици, както и на селските бунтове и Култа на Белия лотос.

Същевременно, северната граница със степното море, контролирано от монголите се нуждаела от постоянна охрана и голяма част от имперските професионални гарнизони и артилерийския арсенал били концентрирани по отбранителната линия от фортове по граница с номадите. Заплахата от инвазии от север останала постоянна през цялата епоха Мин и в крайна

сметка именно номадите-джурчени донесли гибелта на династията през XVII в.

Заклучение

Когато погледнем цялостното военно и икономическо напрежение на което бил подложен Китай през първата половина на XV век, не бива да ни изненадва факта, че след 1430г. Започнало постепенното затваряне на страната за външния свят. Отказа от офанзивни кампании бил съчетан с изоставянето на океанската флота след смъртта на Джън Хъ през 1433 г. Провала на войната във Виетнам, изтощителните кампании в Бирма и поражението от ойратите на север закрепили схващането, че Китай трябвало да се прибере в едни по-лесно защитими граници и максимално да ограничи вредното външно влияние в страната, чийто културни измерения можели да се окажат негативен стимул за местното население, което и без това се бунтувало често. В този смисъл, разпространяването на нови религиозни и социални идеи било повече от нежелано от страна на имперската администрация. Затварянето на границите и ограничаването на чужденците било средството за прекратяване на подобни културни “инвазии” и се оказало успешен метод за каптивизиране на многомилionenното население и в крайна сметка довело да създаване на така необходимото вътрешно спокойствие, макар и на цената на известно технологично изоставане.⁹ В този сми-

съл, термини като “назадничавост” и “изостаналост” трябва да се използват доста предпазливо. Факт е, че Китай се затворил за света, но също така е факт, че Мин се справили с гигантско икономическо, политическо и военно предизвикателство, което не било по силите на нито една друга държава в тогавашния свят.

Логистичните проблеми, неудачите в командването и пораженията в някои от кампании създават погрешно впечатление относно реалната военна мощ на Китай. Когато оценяваме способността на една държава да води офанзивни операции не бива да забравяме икономическите и географски фактори, които влияят на подобна агресивна политика. Техническите аспекти на китайското военно дело сами по себе си не са достатъчни за да дадат изчерпателен отговор на всички въпроси, които кампаниите в Бирма и Виетнам повдигат. Същевременно, не можем да не се удивим от факта, че четири века преди Първата Световна война, без да се познава двигателя с вътрешно горене, съвременните флоти и авиация, както и телеграфа и железопътния транспорт, Китай успява, макар и с относителен успех, да води война на огромно разстояние от своите снабдителни и мобилизационни центрове.

БИБЛИОГРАФИЯ:

Книги:

Сун Дзъ – Изкуството на войната, ИК Фама, 2010

Кенеди, Пол – Възход и Падение на Великите Сили, Военно Издателство, 2011

Кисинджър, Хенри – За Китай, ИК “Труд”, 2012

The Cambridge History of China Volume 7: The Ming Dynasty, 1368–1644, Part I and II, Cambridge University Press, 1998

В Интернет:

http://www.ari.nus.edu.sg/docs/wps/wps03_011.pdf - Sun Laichen – Chinese Military Technology and Dai Viet c.1390-1497

http://www.ari.nus.edu.sg/docs/wps/wps04_028.pdf - Geoff Wade - Ming China and Southeast Asia in the 15th Century: A Reappraisal

<http://ebookbrowse.com/crucible-of-war-burma-and-the-ming-in-the-tai-frontier-zone-1382-1454-pdf-d423338423> - Jon Fernquest - Crucible of War: Burma and the Ming in the Tai Frontier Zone (1382-1454)

(Endnotes)

¹В Китай, както и в Япония, императорите имат две имена – едно рождено

и едно, с което се възкачват на трона. Периода на тяхното управление става известен с тяхното тронно име, а годините на управлението им се датират пак според това име. Например година 12 от периода/управлението на император Хуну

²Провинция Юнан се намира в югозападната част на Китай и днес е гранична зона с Бирма, Лаос и Виетнам.

³Титлата използвана от корейците е “уан” и се превежда най-общо като “крал”. Въпреки това, приравняването на владетелски титли без оглед на различието в традициите и културите трябва да се върши само най-условно, тъй като всяка специфична титла е натоварена с определено значение. В рамките на статията съм предпочел за по-голямо удобство да използвам “западните” названия на съответните владетелски позиции.

⁴Реално титлата е “януан” т.е. принц на Ян. Ян било древно царство в североизточен Кирай със столица Янзи (Пекин). В случая “уан” се превежда като “принц”, а не като “крал” защото става въпрос за “губернаторска” позиция, а не за владение на автономна държава. Виж **Бележка 3**

⁵Когато става въпрос за 15ти век и по-специално за Китай, престижът на владетеля бил изключително важен. Противно на макиавелианските повели, запазването на престижа на един владетел било от особено значение за всеки управляващ. Пресъижа отразявал доверието и вярата на поданиците, както и респекта, който владетеля внушавал на съседите си. По-голям престиж означавал по-голяма стабил-

ност и по-високо международно положение. Когато става дума за източните монархии, където владетеля бил и божество, престижът придобвал още по-висока стойност. Нещо повече, Невесният мандат, свързан с доверието на боговете бил неразривно свързан с престижа на монарха. Да загубиш престиж означавало да загубиш благоразположението на боговете.

⁶Площта на кралство Франция към 1400г. Била около 350 000 км² при население от около 11 000 000 души. За сравнение, площта на Империята Мин била около 6 500 000 км² при население 66 660 000 души. Виж **Таблицата** в текста.

⁷Цифрата вероятно се отнася до цялата руска територия, а не само за Московска Рус.

⁸До колко китайските огнестрелни оръжия превъзхождали виетнамските все още е въпрос на сериозен исторически дебат. Въпреки това, можем да предположим, че китайците имали ако не качествено, то поне количествено превъзходство по отношение на огнестрелните оръжия. Така например, през 1406г., китайските войски, които започнали окупацията на Дай Виет включвали около 21 000 войници, въоръжени с “шенджъ чон” което представлява вид ръчно огнестрелно оръжие, вероятно подобно на аркебузата. Подобно количество стрелци в Европа се достига едва през втората половина на XVI век.

⁹Не бива да се подценява техническото изоставане на империята Мин на фона на европейските монархии. Така например, през 1535г. китайската бре-

гова флота нанесла съкрушително поражение на португалската флотилия в Жълто море. Това било и първото поражение за португалците след влизането им в Индийския океан през 1498г. Освен това, след 1540г., китайците наемали португалски майстори оръжейници за да подобрят собствения си артилерийски парк с цел подобрата защита на границите. Тези взаимоотношения се ограничавали строго чрез поредица от патенти и привилегии, като на португалците било изрично забранено на комуникират с китайското население, а търговията минавала през ръцете на администрацията.

Александър Стоянов